

Aleksandar Krel¹

Etnografski institut SANU

Beograd

ВРЕМЕ ПРИКРИВАЊА: ИДЕНТИТЕТСКА СТРАТЕГИЈА СВЕСНОГ ТРАЈНОГ ОДБАЦИВАЊА И/ИЛИ ПРИВРЕМЕНОГ ПРИКРИВАЊА ЕТНИЧКОГ ИДЕНТИТЕТА НЕМАЦА У БАНАТУ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ 20. ВЕКА

Апстракт: У овом раду² бавим се контекстуализацијом идентитетске стратегије свесног трајног одбацивања и/или привременог прикривања етничког идентитета Немаца у Банату, у другој половини 20. века. Као што је то био случај са њиховим сународницима у Југославији, Немци у Банату су се због сложених историјских и политичких околности, половином прошлог века определили за етничку мими-крију. До напуштања ове идентитетске стратегије дошло је тек после распада СФРЈ, када су се одлучили за излазак на јавну сцену и за поновно конституисање немачке националне мањине на том простору. У овом раду, на основу емпиријске грађе прикупљене у разговору са члановима локалних немачких удружења у Банату, разматрам узроке који су претходили њеном настанку, последице које су њеном применом изазване и разлозлог за супституцију наведених идентитетских стратегија.

Кључне речи: Немци, национална мањина, Банат, Војводина, идентитетске стратегије.

Уводни део

Једна од преломних тачака у животу немачке заједнице у Војводини је-сте конституисање "Die Donau-a", првог невладиног удружења војвођан-

¹ sasa.krel@gmail.com

² Рад је настао као резултат рада на пројекту *Мултиетницитет, мултикултуралност, миграције – савремени процеси* број (број 177027), који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

ских Немаца након Другог светског рата, у Новом Саду 1992. године. Његовим оснивањем окончан је више деценија дуг период њиховог скривања од јавности, односно њихове "етничке мимикрије" у коме је дошло до скоро потпуног нестанка њиховог етничког и културног идентитета на простору Војводине. Оно не само да је најавило повратак војвођанских Немаца у јавни простор, већ је на формалном и симболичком нивоу највило супституцију идентитетске стратегије свесног и систематског привременог прикривања или трајног одбацивања немства, за коју се по окончању Другог светског рата определио највећи број преосталих југословенских Немаца, концентрисаних углавном у Војводини. Недуго по његовом формирању "Die Donau-a" основана су слична удружења и у другим урбаним војвођанским срединама у којима живе Немци. Њихов задатак био је идентичан: (ре)конструисање и ревитализација етничког идентитета немачке заједнице у локалним срединама, уз јавно манифестовање и употребу његових најзначајнијих симбола³. Овај нимало једноставан и сложен подухват захтевао је промену дотадашње идентитетске стратегије војвођанских Немаца. Због тога су лидери локалних немачких удружења непосредно након распада СФРЈ приступили процесу супституције идентитетске стратегије. Овај процес текао је постепено, а његово одвијање било је олакшано тенденцијом усклађивања уставно-правних парадигми у Републици Србији и АП Војводини који се односе на заштиту националних мањина са ак-

³ Појмови *етничка мањина* и *национална мањина* међусобно стоје у веома тесној вези, а разлика у њиховом статусу произилази из критеријума на основу којих ове појмове посматрамо. Они могу бити: политички и етнолошки/антрополошки. На основу политичког критеријума, под појмом *мањина* подразумевају се мањинске заједнице у датом друштву, које имају своју матичну државу (матицу) – у којој је њихова заједница већинска. Посматрано из етнолошког/антрополошког угла, појам *мањина* означава сваку заједницу која показује одређену културну посебност, а мањинама се сматрају све заједнице које немају своју матичну државу и које могу бити настањене у једној или неколико држава и у свима њима бити мањинске (Недељковић 2007:31). У овом раду прихватам и користим Ериксенову дефиницију *етничке мањине* којом се означава бројчано инфериорна група у односу на осталу популацију у друштву/држави, која политички није доминантна и која се репродукује као етничка категорија, што подразумева постојање симболичке заједнице, чији чланови поседују свест о различитости и жељу да се та свест одржи и у следећим генерацијама (Ериксен, 2004: 210). Такође прихватам и користим разлику у одређењу појмова *етничка мањина* и *национална мањина* на идентичан начин како је формулисана код Прелићеве за потребе истраживања српске заједнице у Мађарској (Прелић 2008: 64-65). Из тога се намеће јасан закључак да војвођански Немци јесу етничка мањина, али они у исто време уживају у Србији статус националне мањине, односно јесу грађани једне државе (Србије) који неку другу државу (СР Немачку) сматрају својом матицом (Крел 2011: 29).

туелним европским стандардима (Крел 2007, 440–441). Заједничким деловањем руководстава, активиста, чланова и симпатизера поменутих удружења, војвођански Немци су крајем 2006. године конституисали Национални савет немачке националне мањине, чиме је стечен законом предвиђен услов да припадници ове мањинске заједнице стекну статус националне мањине у Републици Србији и АП Војводини.

Период који је највећи број војвођанских Немаца провео у "етничкој мимикрији", а који се готово потпуно поклопио са трајањем "Друге" или "Титове" Југославије, односно са другом половином 20. века, извршио је снажан утицај на етнички идентитет и културно наслеђе њихове заједнице, али и на животне приче њених чланова. Интегрални део овог рада чине лична сведочења чланова локалних немачких удружења из Кикинде и Зрењанина, прикупљена током истраживања у вези са етничким идентитетом Немаца у Банату⁴.

Време формирања и институционалног развоја: немачка национална мањина у Краљевини СХС/Југославији

Ратни сукоби између Аустрије и Турске крајем 17. и почетком 18. века довели су до пораза османлијских оружаних снага и њеног повлачења из централног и јужног дела Угарске, који су убрзо након тога ушли у састав Хабсбуршке монархије. У настојању да остваре брз привредни и демографски опоравак територија ослобођених од Турака, аустријске власти су приступиле њиховој колонизацији⁵.

Међу колонистима се нашао велики број занатлија и земљорадника, који привучени бројним погодностима и пореским олакшицама обећаним од стране аустријских власти, из тадашњих немачких кнежевина крећу ка

⁴ Теренска грађа која чини основу овог рада прикупљена је током теренског истраживања извршеног међу активистима и члановима "Немачког удружења Кикинда" и "Немачког удружења велики Бечкерек", обављеног током 2013. и 2014. године, а у склопу мога ангажовања на два пројекта на којима сам ангажован: већ поменутог финансираног од Министарства просвете и науке Републике Србије (број 177027) и пројекта *Нематеријално културно наслеђе у мултиетничким заједницама Баната*, који финансира Министарство културе и информисања Републике Србије.

⁵ Колонизација се одвијала током 18. и 19. века, а поред остварења примарних циљева који су се огледали у јачању политичког утицаја и војног присуства Хабсбуршке монархије на простору средњег тока Дунава и јужне Угарске, те њихове демографске експанзије и економског јачања, проузроковала формирање несвакидашњег етничког мозаика, по коме је ово подручје у Европи препознатљиво по изразито мултиетничкој и мултилингвалној природи (Jankulov 1961).

средњем и јужном Подунављу у намери да се у њему населе. Међутим, било је потребно доста времена да се изражене, пре свега верске, а затим језичке и културне разлике међу овим колонистима досељеним из различитих области данашње Немачке, Француске, Аустрије и Луксембурга превазиђу. Њих су успеле да превазиђу тек генерације њихових потомака и да се, уз инсистирање на заједничким културним карактеристикама и моделима, повежу у јединствену етничку целину на простору јужног Подунавља, *Подунавске Швабе*⁶. Књижевни облик немачког језика имао је значајну улогу у друштвеном животу ове заједнице, јер је послужио као средство за превазилажење идиомских разлика⁷ међу немачким досељеницима и омогућио одвијање њихове неометане комуникације, а затим је послужио као важно средство у процесу њихове етничке идентификације.

Након завршетка Првог светског рата и распада Аустро-Угарске монархије, Подунавске Швабе су подељене границама новоформираних држава у којима су стекле статус националне мањине, што је случај и са њиховим сународницима у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца⁸. У њој су Немци, све до окончања Другог светског рата континуирано водили богат и динамичан привредни, политички и културни живот, јавно манифестујући симболе сопственог националног идентитета посредством бројних културних институција, а немачки језик био је један од најпрепознатљивијих симбола њиховог етничког идентитета.

Припадници немачке националне мањине у Краљевини Југославији су, попут својих сународника у Чехословачкој и Пољској, платили превисоку цену због одлуке њиховог тадашњег руководства да подрже политику нацистичке Немачке и њених савезника. Због улоге коју је одређени број припадника немачке националне мањине имао у припреми и помагању извођења агресије Немачке и њених савезника на Краљевину Југославију, априла 1941. године, али и због њиховог масовног учешћа у паравојним и полицијским јединицама које су чиниле полуге моћи окупационог система, Немце је у тек ослобођеној Југославији задесила велика невоља. Њима се на терет стављало да су као југословенски држављани учествовали у

⁶ Овај термин је први употребио немачки географ Херман Ридигер (Hermann Rüdiger) да би њиме нагласио разлику између Шваба у Швапској и оних који су насељени у Угарској (Трансилванији и Сатмару). (наведено према: Janjetović, 2009, 15).

⁷ Термином идиом у овом случају означавају се "сви језички кодови које чланови заједнице (...) имају на свом репертоару" (Petrović, 2009, 29).

⁸ Непосредно по оснивању Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Немци су чинили њену најбројнију националну мањину. Према статистичким подацима, првог извршеног пописа становништва након Првог светског рата из 1921. године, у Краљевини СХС је живело 505. 790 припадника немачке националне мањине, што је отприлике чинило 4, 22% од укупног броја становника. (Binder, 2003, 124-125).

бројним војним и полицијским акција против чланова покрета отпора и цивилног становништва на окупираној југословенској територији, као и то да су током извођења тих операција почињени и ратни злочини. Из тог разлога сви припадници немачке заједнице у тек ослобођеној Југославији били су означени као колективни кривци за све ратне страхоте, у јавности су стављени на стуб срама и суочили су се са суровом одмаздом. Њима су одузета грађанска права, лишени су права власништва над покретном и непокретном имовином (која је у току процеса колонизације Војводине, који је убрзо након тога уследио, расподељена колонизованом становништву из Хрватске, Босне и Херцеговине, Србије, Црне Горе и Македоније), и интернирани су у сабирне и радне логоре, формиране на територији Југославије. У том периоду, само мали број припадника немачке националне мањине успео је да избегне жестоке репресивне мере југословенских власти успостављених након окончања Другог светског рата и социјалистичке револуције, у чијем окриљу је она изнедрена (видети опширније у: Јањетовић 2000; исти 2005; исти 2006; исти 2009).

Етничка мимикрија Немаца у "Другој" Југославији и прикривање немства у Банату

Схватајући да би југословенски Немци могли да играју значајнију улогу у привредном опоравку и даљем развоју ратом опустошене земље југословенске власти су одлучиле да отпочну са њиховом реинтеграцијом у "социјалистичку заједницу народа и народности". Због тога је донета одлука да се 1948. године расформирају преостали сабирни и/или радни логори, а у њима заточена лица немачке националне мањине пуне слободу. На жалост, велики број њихових сународника, међу њима највише деце и старих лица, није дочекао тај тренутак (Janjetović 2006: 115). Југословенски Немци који су се напослетку нашли на слободи били су у обавези да потпишу уговоре о раду (углавном се радило о трогодишњем периоду), а тек након њиховог истека добијали су дозволу да започну нов живот, у местима по њиховом слободном избору. Међутим, многи су и у том периоду живели у веома лошим условима, јер су са члановима својих породица били распоређени у привременом смештају (Janjetović 2009: 38).

Уз сагласност власти, почела су да се оснивају немачка културно-уметничка и спортска друштва, отворено је неколико одељења у којима су ђаци могли да похађају наставу на немачком језику, а појавило се и неколико листова на немачком језику. Југословенским Немцима постепено су враћена грађанска права (Nikolić 2003, 172–186). Међутим, организовани покушаји власти да преостале Немце укључе у активан друштвени, привредни и културни живот југословенске заједнице нису дали очекиване

резултате. Већина југословенских Немаца, током шездесетих година 20. века одлучила се да искористи своје легитимно право на исељавање (углавном код већ избеглих рођака у СР Немачку и Аустрију), тако да је у Југославији преостао мали број припадника ове националне мањине, концентрисаних углавном у Војводини. Упоредо са попуштањем притиска коме су били изложени у претходним деценијама, њихов положај се постепено поправљао. Међутим, иако су њихова права од средине шездесетих година, у формалном смислу, скоро изједначена са правима других националних мањина у Југославији, сећање на деценије проведене под теретом репресија још увек је било снажно и битно је одредило идентитетску стратегију чланова ове етничке заједнице, који су се масовно определили за *етничку мимикрију*. Ову идентитетску стратегију⁹ карактерише свесна привремена или трајна обустава јавног испољавања симбола и/или маркера етничког идентитета сопствене заједнице, као и свесно прихватање и јавно испољавања симбола и/или маркера других етничких група из непосредног окружења, која су у том тренутку имале повољнији друштвени положај. Због страха проузрокованог трауматичним послератним искуствима припадници немачке заједнице на пописима становништва у периоду од 1945. до 1991. године декларисали су се као Мађари, Хрвати, Чеси, Срби или припадници неке друге етничке заједнице из непосредног окружења. Они су у том периоду, у највећем броју случајева, привремено или трајно одбацивали и/или прикривали сопствена лична и породична имена, често прихватајући друга имена и презимена која су уобичајена међу припадницима мађарске, хрватске, српске или неке друге етничке групе из свог непосредног окружења (Krel 2006a, 324).

Припадници локалне немачке заједнице у Кикинди доживели су идентичну судбину својих сународника из других делова Војводине након завршетка Другог светског рата. Интернирање Немаца из Кикинде и околних села у сабирне логоре отпочело је убрзо по формирању органа нове социјалистичке власти, крајем 1944. године, а свој пуни интензитет је достигло 1945 године. О тим данима сведочи једна од мојих саговорница, која се нашла међу бројним интернирцима:

"Рођена сам у Хетину, у коме сам са мајком, оцем, старијим и млађим братом, дедом и бабом живела све до 1944. године. Тада су чланове моје породице и остале Немце из нашег места, у коме је био скоро приближан број Немаца и Мађара, ставили у логор. Колико се сећам, били смо избачени из наше куће и заједно са још неколико немачких породица смештени смо у две велике куће породице Хокел (Hockel) у Хетину. Те куће нисмо смели да напуштамо. Спавали смо на поду на

⁹ Pod strategijom podrazumevam svaku svesnu i namernu aktivnost čiji je cilj održanje etničkog identiteta (Naumović 1990, 49–63).

коме је била набацана слама, а ми смо били "наређани" једно до другог ... мој деда је био први до зида, до њега сам била ја, до мене бака, следећи је био мој брат Хансика и тако редом. Наш слуга Мађар, који је остао на слободи доносио нам је храну и нешто одеће. После су нас пребацили у други логор". (Крел 2013: 201)

Интернирци из Кикинде и њене околине, који су дочекали расформирање логора одмах по изласку из сабирних и/или радних логора, попут својих сународника у другим војвођанским срединама отпочели су процес вршења "етничког трансфера" у Мађаре, односно определили су се за свесно напуштање немства и оптирали су за мађарску етничку заједницу. Трансфер у мађарску заједницу у великој мери олакшале су успостављене "породичне везе" приликом склапања етнички мешовитих бракова, или оне формиране на основу раније насилно или добровољно извршене асимилације, са рођацима који су већ прошли кроз процес привременог или трајног преласка у мађарску заједницу. О томе говори следеће сведочење:

"Тетка је била удата за Јохана Валтера, чија су се чланови породицае, иако свесни свог немачког порекла, увек изјашњавали као Мађари. Та чињеница, уз течин изражен анимизитет према Културбунду, спасао их је судбине која је нас снашла. Теча никада није дозволио мојој тетци, да се учлани у "Културбунд", иако је она била Немаца. Није желео да се "мешају" у политику. Та одлука помогла им је да мог брата и мене извуку из логора. Пошто нису имали своју децу, сву родитељску љубав пренели су на брата и мене". (исто).

Као што је био случај и у осталим војвођанским срединама, "етнички трансфер" Немаца у Мађаре у Банату потпомогнут је приличним бројем мешовитих бракова склопљених између супружника немачког порекла са брачним партнерима из других етничких група. Ефикасност етничке мимикрије Немаца у тој средини појачана је преклапањем њихових религијских уверења са припадницима других етничких група на тим просторима, односно њихова припадност религијским заједницама у којима се налази велики број верника из других етничких група из окружења. Осим тога, свесна "попустљивост" и/или "пропустљивост" етничких граница Немца у Кикинди и њеној околини додатно је ојачана због њиховог дуготрајног боравка на овом простору током кога је, посебно након Другог светског рата, дошло до континуираног слабљења културних веза са матицом. Због тога је код извесног броја припадника ове локалне заједнице у први план избила свест о припадности локалној заједници, уз готово истовремено слабљење идентификације са немачком заједницом, чиме је широм отворен пут прихватању идентитета из окружења (исто).

Овај процес "мађаризације" Немаца праћен је повлачењем једног од најпрепознатљивијих симбола немаства - немачког језика из јавне, али веома често и из приватне комуникације. О томе једна од мојих саговорница каже:

"Када смо изашли из логора и дошли код тетке и тече у Кикинду, брат и ја смо знали само немачки језик, па смо међусобно разговарали на немачком. Са нама је немачки причала и омама. Тетка нам је рекла да ни случајно на улици не проговарамо немачки језик, него да ћутимо све док не научимо мађарски језик. Знате како је било онда када се на улици чује немачки језик. У почетку је тетка са нама причала на немачком језику, али пошто смо морали брзо да научимо мађарски и српски језик, а учили смо их истовремено, тетка и теча су због тога почели да причају са нама на мађарском. Убрзо су нас уписали у мађарску школу. То је било сасвим нормално, јер су се теча и тетка изјашњавали као Мађари. Одгајани смо у духу мађарске културне традиције и мађарског језика, као римокатолички верници. Јако дуго сам осећала грижу савести што сам Немаца, иако ништа нисам урадила. Због боравка у логору јако дуго сам осећала и страх од униформи. Због тога је у мојој првој личној карти стајало да сам Мађарица, као и што сам се изјашњавала. Моји најближи пријатељи, комшије, колеге и рођаци су знали за моје немачко порекло, али су ме третирали као Мађарицу". (исто).

Примена етничка мимикрије Немаца у Банату, као и у осталим деловима Војводине, проузроковала је потпуно повлачење немачког језика из јавне, а у великој мери и приватне комуникације. У временском интервалу у коме је она била на снази припадници немачке заједнице похађали су наставу на неком од службених језика, српско-хрватском или мађарском. На радном месту, како у комуникацији са припадницима етничких заједница из окружења, тако и међусобно, они су се такође служили српско-хрватским и/или мађарским језиком. Потпуно повлачење матерњег идиома немачке заједнице из јавне комуникације пред доминантнијим идиомима већинских заједница из окружења и његово делимично задржавање у сфери приватне комуникације, тачније искључиво комуникације која се одвија у кругу породице, условило је све до деведесетих година 20. века потпуни нестанак немачког језика са војвођанских улица и шорова. (Крел 2012: 175-176).

Овај процес узрокован је пре свега променом у односима моћи између мањинске немачке и већинских група из окружења и негативним односом према вредностима мањинске немачке групе и њеном језику, изражених како код припадника већинских група, тако и код припадника мањинске заједнице. Његов ток и крајњи исход био је олакшан великим бројем егзогамних бракова, који су својом билингвалном природом погодвали лакшем прихватању већинских идиома. Постепено измештање немачког језика из сфере приватне комуникације, која се одвијала у кругу породице и најближих рођака, у сферу јавне комуникације, отпочело је и одвијало се упоредо са процесом "буђења" војвођанских Немаца из периода "етничке хибернације" крајем прошлог века. (Крел, 177.).

Описани период етничке мимикрије војвођанских Немаца значајно је одредио трансформацију избора и употребе њихових личних имена. Са

таквом ситуацијом суочили су се и припадници немачке заједнице у Банату, међу којима доминирају антропоними на основу којих се, бар на први поглед, није могло навестити њихово немство. У то време, деца су добијала имена карактеристична за припаднике етничких заједница из окружења (хрватске, словачке, чешке), али најчешће она која су будила асоцијацију на припадност мађарској етничкој заједници. Поред тога, одрасла лица су се, у страху да не одају своју етничку припадност, у великом броју одлучивала за привремену и / или трајну супституцију својих личних имена, која су сматрала очигледно немачким¹⁰, и узимање интернализаних и / или имена која су им олакшавала прикривање њихове етничке припадности у локалним срединама (Крел 2014: 304).

У конкретном случају, Немци у Кикинди и њеној околини су применом оваквог облика друштвене праксе желели да постигну два циља. На првом месту, они су настојали да заштите чланове својих породица и себе од примене репресивних мера према припадницима немачке националне мањине у Војводини/Банату, у првим деценијама послератне Југославије. Други разлог за њихово свесно трајно и / или привремено одбацивање немаства представља њихов покушај бекства од незавидног друштвеног статуса које им је он доносио. Према томе, они нису одбацивали само етнички идентитет, него и друштвени статус припадника националне мањине која се у то време налазила у веома незавидном положају. Опредељујући се за одбацивање јавне манифестације симбола немачког етничког идентитета и прихватањем јавне манифестације симбола мађарског етничког идентитета, банатски Немци су, у формалном смислу, истовремено прихватили статус какав су уживали Мађари у њиховој локалној средини. О снази интенције војвођанских Немаца да, током читаве друге половине 20. века, својим "етничким трансфером" у неку од етничких заједница у свом окружењу и на тај начин избегну стигматизацију и остваре повољнији друштвени положај, на веома сликовит начин сведочи изјава једне од мојих саговорница из Бачке, која каже: *Били бисмо и Кинези, само да нас оставе на миру.* (Крел 2009 : 139; Крел 2014 : 151).

Закључак

Анализа емпиријског материјала (теренске грађе) прикупљене током истраживања које сам спровео у локалним удружењима Немаца у Банату, јасно показује да су Немци у Банату, по свему делили судбину својо-

¹⁰ Не улазећи у етимологију, под овим именима подразумевамо она лична имена која су уобичајена међу Немцима у Војводини и која сами испитаници квалификују као "немачка" (Johan, Gustav, Georg, Ditrih, Horst, Valter, Franc итд.) (исто)

их сународника у Војводини, који су били приморани да због изузетно бурних и динамичних политичких дешавања у 20. века, три пута изврше супституцију властите идентитетске стратегије. Свака од тих промена била је иницирана дејством актуелних међународних и унутарњих политичких дешавања које су се одразиле на промену положаја немачке националне мањине у југословенском друштву. Избор идентитетских стратегија банатских Немаца, односно модалитета изражавања њихових најзначајнијих симбола етничитета у потпуности је био детерминисан природом односа који су њени припадници имали са већинским становништвом у локалним срединама, а њихова интеракција је у потпуности зависила од положаја који су припадници ове национален мањине уживали у југословенском друштву. Период етничке мимикрије војвођанских Немаца отишао је у историју, али се његове последице и данас осећају, јер је убрзао процес етничке и културне асимилације извесног дела немачке популације (Крел2014: 34).

Немци у Банату, попут својих сународника у осталим деловима Војводине, користе своја законска права да се организују у локална невладина удружења која окупљају лица немачке националне мањине. На тај начин спроводе идентитетску стратегију слободне и јавне манифестације симбола свог етничког идентитета. Данас на територији Војводине постоји више од десет оваквих удружења, али у току је и формирање нових. Њиховом оснивању и деловању допринела је промена ауторецепције припадника немачке заједнице у Војводини. За разлику од послератног периода у коме је сваки облик јавног повезивања са етничким и културним идентитетом војвођанских Немаца имао негативан предзнак и за собом повлачио ризик да лице које јавно манифестује неки од његових симбола буде изложено негативним реакцијама у јавности, то више није случај. Процес покушаја "оживљавања" етничког идентитета војвођанских Немаца је у току, а како ће се он одвијати у будућности, показаће време.

Литература:

- Bart, F. 1997. Etničke grupe i njihove granice, u: Putinja F. i Stref-Fenar Ž. *Teorije o etnicitetu*, Beograd: Biblioteka XX vek.
- Binder, F. 2003. *Promemorija*. U: *Jedan svet na Dunavu*, ur. Nenad Stefanović, 124-125. München, Beograd: Donauschwäbische Kulturstiftung.
- Eriksen, T.H. 2004. *Etnicitet i nacionalizam*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Jankulov, B. 1961. *Pregled kolonizacije Vojvodine u XVIII I XIX veku*, Novi Sad: Matica srpska. Посебна издања.
- Janjetović, Z. 2000. *Between Hitler and Tito. The Disappearance of the Vojvodina Germans*, Institute for Recent History of Serbia, Belgrade.

- Janjetović, Z. 2005. *Deca careva, pastorčad kraljeva*, Nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918–1941, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd.
- Janjetović, Z. 2006. Proterivanje nemačkog i mađarskog življa iz Vojvodine na kraju drugog svetskog rata, *Hereticus*, Časopis za preispitivanje prošlosti, vol. 4, No. 3–4, Centar za unapređivanje pravnih studija, Beograd.
- Janjetović, Z. 2009. *Nemci u Vojvodini*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije.
- Krel, A. 2006a. Промене стратегије етничког идентитета Немаца у Суботици у другој половини 20. века, *Гласник етнографског института САНУ* LIV, ур. Драгана Радојичић, Београд: Етнографски институт САНУ.
- Krel, A. 2006b. *The German National Minority in Subotica: Symbols of Ethnic Identity*, Wiena. http://www.inst.at/trans/16Nr/14_4/krel16.htm.
- Krel, A. 2007. *Положај немачке националне мањине у Војводини на примеру Немаца у Суботици*. У: књига 30, Положај националних мањина у Србији, ур. Војислав Становчић. Београд: Одељење друштвених наука САНУ. Међуодељенски одбор за проучавање националних мањина и људских права, 435-445.
- Krel, A. 2009. Били бисмо и Кинези, само да нас оставе на миру: (ре)конструкција етничког идентитета Немаца у Војводини, *Антропологија*, бр. 9. Београд: Часопис центра за етнoлошка и антрополошка истраживања Филозофског факултета у Београду, 131-146.
- Krel, A. 2011. *Етнички идентитет Немаца у Војводини*, рукопис докторске дисертације. Београд: Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду.
- Krel, A. 2012. Sprechen Sie Deutsch? German Language and Revi-talization of Ethnic Identity of the Germans in Ваџка, *Гласник етнографског института САНУ* LX (2), ур. Драгана Радојичић, Београд: Етнографски институт САНУ.
- Krel, A. 2013. Немачко удружење Кикинда: ревитализација немства у Кикинди, 55, *Рад Музеја Војводине*, ур. Агнеш Озер, Нови Сад: Музеј Војводине, 199-209.
- Krel, A. 2014. *Ми смо Немци. Етнички идентитет припадника немачке националне мањине у Војводини на почетку 21. века*. Посебна издања, 80, Београд: Етнографски институт САНУ.
- Naumović, S. 1990. The Cultural Affirmation Strategy. *Etnološki pregled/ Ethnological Review*, vol. 26, Beograd.
- Nedeljković, S. 2007. *Čast, krv i suze - ogledi iz antropologije etniciteta inacionalizma*. Beograd: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Nikolić, G. Nemci u Vojvodini između dva svetska rata. U: Nenad Stefanović, *Jedan svet na Dunavu. Razgovori i komentari*, 172–186.
- Nikolić, G. 2003. Nemci u Vojvodini između dva svetska rata. U: Nenad Stefanović, *Jedan svet na Dunavu. Razgovori i komentari*. München- Eggen-

- felden - Beograd: Donauschwäbische Kulturstiftung, Humanitäre Hilfe Donauschwaben, Robert Lahr i Društvo za srpsko-nemačku saradnju.
- Petrović, Tanja. 2009. "Srbi u Beloj Krajini. Jezička ideologija u procesu zame-
ne jezika." *Posebna izdanja Balkanološkog instituta Srpske akademije nauka
i umetnosti* 109, i *Znanstvenoraziskovalnega center Slovenske akademije
znanosti in umetnosti*.
- Прелић, М. 2008. *(H)и овде (н)и тамо, етнички идентитет Срба у Мађар-
ској на крају XX века*, Посебна издања, 64, Београд: Етнографски ин-
ститут САНУ.
- Promicer, K. 2004. *(Ne-)vidljivost skrivenih manjina na Balkanu. Neka teorij-
ska zapažanja*, U: *Skrivene manjine na Balkanu*, Beograd: Balkanološki in-
stitut SANU.
- Seder, S. A. 2002. *Prvoj smrt, drugoj patnja, trećoj hleb*. Sremski Karlovci:
NUDO Karlowitz.

Primljeno: 27.09.2014.

Prihvaćeno: 17.10.2014.

Aleksandar Krel

TIMES OF DISGUISE: IDENTITYSTRATEGY OF CONSCIOUS PERMANENT RENUNCIATION AND/OR TEMPORARY DISGUISEOF ETHNIC IDENTITY BY GERMANS IN BANAT IN SECOND HALF OF 20TH CENTURY

In this paper I study the contextualisation of identity strategy of conscious permanent renunciation and/or temporary disguise of ethnic identity by Germans in Banat in the second half of 20th century. As it was the case with their co-ethnics in Yugoslavia, Germans in Banat opted for ethnic mimicry due to the complex historical and political circumstances in the middle of the last century. The abandoning of this identity strategy occurred only after the breakup of SFRJ /Socialist Federative Republic of Yugoslavia/, when Germans decided to come out to the public scene and to renew the constitution of the German national minority in this region. Based on the empirical evidence, collected during interviews with members of local German associations in Banat, in this paper I analyse the causes which were a precursor to the emergence of this strategy, the consequences its implementation produced, and the reasons for substitution of the above-mentioned identity strategies.

Key words: Germans, national minority, Banat, Vojvodina, identity strategies.